

Konference Etika v praxi?

Postavit se na stranu odvážných

Ještě jednou se vracíme k rozpravě, jež se v pražském Klementinu rozvinula na nedávné celodenní konferenci k etice státních zaměstnanců, kterou připravila sekce pro státní službu Ministerstva vnitra ve spolupráci s Filosofickým ústavem Akademie věd.

„Když člověk upřednostňuje vlastní zájem před zájmem, který má hájit, vůbec při tom nemusí porušit zákon,“ připomněla Vladimíra Dvořáková z Masarykova ústavu vyšších studií ČVUT v Praze ve druhém panelu konference. „Proti politické korupci ani sebelepší etické kodexy příliš nepomáhají. Byť jsou v nich zvýrazněny hodnoty, z nichž se etické principy odvíjejí, mohou být brány jen formálně. Tu tradici u nás známe poměrně dobře.“

Etický kodex, vycházející ze zkušeností zaměstnanců, by jim měl nabízet i určitý návod. Obsahovat má principy toho, jak úředník komunikuje, koho informuje o obsahu jednání a osobách, s nimiž se pracovně setkal. Dilematům úředníka plynoucím z politických tlaků, jimž může být vystaven, by mělo předcházet jednoznačné hodnotové zakotvení jeho postavení v etických kodexech. Pevné a jasné zásady, o něž by se mohl opřít.

Metody řízení kvality mohou etiku podpořit

Třetí panel konference se zaměřil na etickou infrastrukturu. Vnímat ji lze jako veškeré nástroje, které pomáhají budovat a rozvíjet etiku daného pracoviště, od etických kodexů přes etické důvěrníky až po etický leadership. V české státní správě je etická infrastruktura na svém úplném počátku.

Ondřej Bis, zástupce vedoucího kanceláře státního tajemníka na Ministerstvu dopravy, hovořil o zkušenosti, kterou získal jako etický mediátor a interní školitel. Připomněl význam vládního úkolu zavést ve služebních úřadech metody řízení kvality, jež mohou být příležitostí k prosazování určitých prvků etické infrastruktury. Definici obecného rámce, který by – v návaznosti na své personální možnosti – služební úřady následně uvedly do konkrétní podoby, by mohla nabídnout sekce pro státní službu Ministerstva vnitra. Na základě projektu Ministerstva práce a sociálních věcí má pak být ve státních úřadech zaměstnanec dbající o prevenci. V Ministerstvu dopravy je již v kanceláři státního tajemníka pracovní pozice, se kterou jsou spojeny jak činnosti preventivního charakteru, tedy vzdělávání či etická mediace, tak i takové, jež mohou přispět k podpoře organizační kultury.

Radim Bureš, manažer oddělení finančních služeb a podpory integrity firmy EY, připomněl, že diskuse o pro-

fesní etice se ve státní správě dlouhodobě pohybuje na škále mezi jakýmsi „desaterem“ a manuálem. V devadesátých letech minulého století postrádal ještě etický jazyk v české veřejné správě společně sdílené obsahy. Bylo potřeba ukázat konkrétní příklady, vysvětlit základní hodnoty a pojmy. Nyní je nám zapotřebí zmíněného „desatera“, jež by v úsporné a vybroušené formě stanovilo přesné zásady profesní etiky.

Samostatnou diskusi by zasloužila kategorie etického panelu. V některých firmách se jeho prostřednictvím projednávají situace, které sice nedosahují míry porušení zákona, zároveň je však potřeba na ně zřetelně reagovat. Etický panel snímá do jisté míry takové břemeno ze služebního funkcionáře, který zatím musí sporné otázky řešit ponejvíce sám.

Cesta od strachu k důvěře

Leitmotivem dalšího panelu byla potřeba pečovat v organizacích veřejné správy o lidský kapitál. Jen tak lze překlomit dosud přežívající společnost strachu do společnosti důvěry.

Martina Postupová, personální ředitelka sekce pro státní službu, zdůraznila, že v osobním i profesním životě doporučuje představeným, aby nezapomínali být především sami pozitivním příkladem etického chování pro kolegy i podřízené. Pevný vnitřní systém hodnot posiluje vedoucí pracovníky při řešení etických dilemat, v situacích, kdy hledají optimální řešení. „Jsem právnička, ale

” V etických kodexech se píše o hodnotě veřejného zájmu, rovnosti, nestrannosti, o hodnotě nezávislosti, respektu, úcty ke kolegům a představeným. Nestačí však o tom jen psát a mluvit. Je potřeba se tak chovat.

ani v právu nejsou na všechny situace odpovědi, nezbytné je pamatovat na etické souvislosti. Uvědomila jsem si zlaté pravidlo etiky: nečiň druhým to, co nechceš, aby oni činili tobě.“

Vzpomněla při té příležitosti profesora Jana Sokola, který byl pro ni a její kolegy velkým zdrojem inspirace. „Říkal, že kdyby byla civilizace založena na negativních pravidlech, neměla by přílišného trvání. Základ v hodnotách pozitivních jí dává mnohem větší šanci na dlouhodobou existenci.“

Další důležitou podmínkou dobrého etického prostředí uvnitř i vně státních úřadů je kvalitní vnitřní a vnější komunikace, jež nepřestává vnímat, že hlavním účelem, k němuž se vážou činnosti úřadů, je veřejnost jako soubor lidí, jimž úřady slouží naplňováním veřejného zájmu. Ale lidmi jsou přece také spolupracovníci, k nimž představení denně vztahují svoji personální práci.

Donedávna se hovořilo o lidských zdrojích, teď se s jistotou úctou mluví o lidském kapitálu. Lze podporovat rozvoj, iniciativu a tvořivost lidí, měnit tím i ve státní správě dynamiku jejich organizací. Význam má také šetření spokojenosti státních zaměstnanců. Bez odezvy a vnímání jak jejich potřeb, tak podnětů, by se značný potenciál obsažený v lidském kapitálu promarnoval. Zájem o zaměstnance může vycházet i od vytváření dobrého pracovního prostředí. „V etických kodexech se píše o hodnotě veřejného zájmu, rovnosti, nestrannosti, o hodnotě nezávislosti, respektu, úcty ke kolegům a představeným. Nestačí však o tom jen psát a mluvit. Je potřeba se tak chovat,“ dodala Martina Postupová.

Střet zájmů není nemoc

Marek Zelenka, předseda občanského sdružení Oživení, vnesl do panelové diskuse praktické aspekty, když hovořil o školeních zaměřených na samosprávu. „V obcích, kde na seminář přišel starosta, nedíval se do mobilu, zů-

stal celou dobu a neodbíhal telefonovat, všichni vnímali, jakou důležitost ochraně proti korupčním praktikám přikládá. Když školíme střet zájmů, říkáme účastníkům, že nejde o nemoc. Je to přirozená situace, do které se každý může dostat velmi snadno.“

Velkou naději spatřuje v etických komisích v organizacích veřejné správy. Tomu, kdo je na pochybách, se dostane patřičného dobrozdání či upozornění na rizika, která mohou vyvstat, na setkání a jednání, jichž by se měl vyvarovat. Má to velmi praktický efekt, protože střety zájmů číhají v zákonech o zakázkách, v žádostech o dotace, všude jde o peníze. Některá zastupitelstva vidí v etických komisích ovšem jakési atavismy někdejšího kádrování.

„Dokud nebudou komise důvěryhodně nastaveny, dokud se lidé budou bát přiznat možný střet zájmů, pak bude v důsledku toho nadále docházet například ke krácení dotací či k pokutám od antimonopolního úřadu,“ podotkl Marek Zelenka. „Celá problematika střetu zájmů a etiky je hra o důvěryhodnost ve státní správu.“

Velký potenciál vidí předseda Oživení v zákoně na ochranu oznamovatelů a v přijetí evropské směrnice, která před koncem roku získá horizontální účinek. Byla by podle něho škoda, kdyby zůstalo jen u ochrany oznamovatelů a přijímání oznámení o trestních věcech. Ve Slovenské republice soukromé firmy přijaly dobrovolně na sociálních sítích proklamaci pod hashtagem Stojíme za odvážnými. Kolem sedmi set soukromých firem nabízí, že tomu, kdo bude vyhozen ze zaměstnání poté, co upozorní na konkrétní nekalost, nabídnou minimálně místo u pohovoru. Sdružení Oživení připravuje obdobný projekt s názvem Liga statečných.

Bylo by nadějně, kdyby se takovým přístupem inspirovaly jak české státní úřady, tak úřady samospráv. Občanům se musí ukázat světlá stránka veřejné správy. Přesvědčit je, že tato služba veřejnosti, podezříváná z neprůhlednosti, má zájem se zlepšovat. „Jestliže chceme ukázat, že to s etikou myslíme vážně, není nic jednoduššího než postavit se na stranu těch, kteří mají odvahu,“ dodal Marek Zelenka. ■